

प्रेरणास्थान
श्री. सुरेशदादा जैन

Suresh Dada Scheme for
Educational & Entrepreneurial Development
सुरेशदादा शैक्षणिक व उद्योजक विकास योजना

मातोश्री प्रेमाबाई जैन
उच्च शिक्षण शिष्यवृत्ती योजना

ज्ञानयज्ञ

वर्ष ९।अंक २५।सप्टेबर – डिसेंबर २०२०

आमचे ध्येयः
गुणवंत विद्यार्थ्यांमध्ये
शैक्षणिक व उद्योजकीय कौशल्ये विकसित करून
त्यांना जागतिक स्तरावर सक्षम बनविणे.

गरज ही शोधाची जननी आहे

तंत्र कौशल्य विकास हा नवा सद्गुण!

एसडी-सीड ही एक सामाजिक भान जपणारी, नव्या पिढीला शैक्षणिक, करिअर विषयक मार्गदर्शन करणारी संस्था आहे. तरूणांना उच्चशिक्षणासाठी 'मातोश्री प्रेमाबाई जैन' शिष्यवृत्ती माध्यमातून आर्थिक मदत देणारी नामवंत संस्था असून 'मा. श्री. सुरेशदादा जैन' यांच्या दातृत्वशील

आणि प्रेरणादायी शक्तीची ही एक शैक्षणिक उर्जा ठरली आहे.

'कोरोना'च्या वैश्विक आपत्तीत विकासाकडे झोपावणा-या जगाला अनेक आव्हानांना तोंड द्यावे लागते आहे. या महामारीमुळे ज्ञानविज्ञान, संशोधन, तंत्रज्ञान, आरोग्य आणि उद्योगासह सर्वच क्षेत्राला एक प्रकारे लगाम लागला आहे. या निमित्ताने जीवनाची क्षणभंगूरता पुन्हा एकदा लक्षात येवून सा-या विश्वाला आत्मपरिक्षण, संयम, शिस्त आणि प्रांजळ आत्मोद्धार करण्यासाठी जागृतीची एक संधीच आहे. अशा भयावह विपरित अवस्थेत या संकटाला एक संधी मानून सकारात्मक विचार कसा करावा ही आज काळाची गरज आहे.

तंत्रज्ञान-उद्योग क्षेत्रातील संवाद कौशल्ये, माध्यम साक्षरता आणि भाषिक-व्यवहारिक कौशल्ये कशी विकसित करता येतील यासाठी संस्थेद्वारे प्रयत्न केले जात आहेत. तांत्रिक लेखन, पी.पी.टी., व्हाट्सअप, ईमेल लेखन, सोशल मिडिया वापर, मुलाखत तंत्र, आभासी मिटींग आयोजन इत्यादी कौशल्यांचे प्रशिक्षण आणि प्रकल्प निर्मिती, व्यवसाय उद्योग क्षेत्रातील संधी अशी वैविध्यपूर्ण जागृतीपर माहिती एसडी-सीडद्वारे विविध उपक्रमातून आणि इंटरशिपच्या माध्यमातून उपलब्ध करून विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीसाठी एक प्रकारची चालना दिली आहे.

सध्याचे जग म्हणजे एक 'वैश्विक खेडे' (Global Village) झालेले आहे. आधुनिक प्रसारमाध्यमांमुळे वैश्विक घडामोडींची इत्यंभूत माहिती क्षणभरात जगात पोहचते. त्यादृष्टीने नव्या युगातील तरूण पिढीला आपल्या आदर्श परंपरा आणि औपचारिक शिक्षणाबरोबरच वैश्विक शिक्षणप्रवाहाला सामोरे जायचे असते. एक संस्कृत सुभाषितामध्ये म्हटले आहे.

काकचेष्टा, बको ध्यानं, स्वाननिद्रा तथैवच !

अल्पहारी, गृहत्यागी, विद्यार्थी पंचलक्षण !!

कावळ्या प्रमाणे सर्वत्र लक्ष ठेवून आजूबाजूच्या परिसराला जाणून घेणे. बगळ्याप्रमाणे एका पायावर उभे राहून ध्यानमग्न होवून शिकार करणे. कुत्र्यासारखी सतत जागृतावस्थेतील निद्रा आणि अल्पआहार घेवून जगणारा तसेच विद्याप्राप्तीसाठी गृहत्याग करून घराबाहेर कुठेही राहणारा असे पाच गुण विद्यार्थ्यांमध्ये असावे.

काळाबरोबर चालणारा, आधुनिक तंत्रज्ञानाची कौशल्ये असणारा, ध्यानमग्न होवून अभ्यास करणारा, सतत जागृत असणारा म्हणजे आळसावर विजय मिळवणारा विद्यार्थी स्वतःचा उद्धार करू शकतो. स्वावलंबन, स्वयंपूर्णता, स्वयंशिस्त, संयमशिलता आणि स्वउध्दारासाठी परिक्षम घेणारी तरूण पिढी आज सर्वत्र दिसते आहे. या पारंपारिक विद्यार्थी लक्षणांमध्ये 'तांत्रिक कौशल्य विकास' हा नवा सद्गुण तरूण पिढीला उपयुक्त ठरू शकतो. उत्तम व्यक्तिमत्वात संभाषण, संवाद कौशल्य, मानसिक-वैचारिक संतुलन आणि समयसुचक निर्णय क्षमता इत्यादी सद्गुणांची जोड असावी लागते. निश्चित ध्येय पथावर जाण्याची जिदद, संकटाशी दोन हात करित त्यावर मात करण्याचा संघर्ष आणि आत्मविश्वासातून आलेले विधायक विचार महत्वाचे ठरतात. स्पर्धापरिक्षांची तयारी, संशोधनातील नव्या संधीसाठी तत्परता, ज्ञान-विज्ञानाने आलेली तेजस्विता, आदर्श विद्यार्थ्यांच्या संस्कारित गुणांनी आलेली तपस्विता आणि तांत्रिक ज्ञानाची तंत्रशुध्दता यातूनच नवीन तरूण पिढी नव्या आव्हानांना सकारात्मक सामोरी जावू शकते. यादृष्टीने भारतीय तरूण जगात विविध क्षेत्रात आघाडीवर आहे. शुन्यातून विश्व निर्माण करण्याची वृत्ती ही सर्व संकटांवर मात करणे या उच्च ध्येयामुळे प्रज्वलीत होत असते. बौद्धिक बुध्दांक आणि भावनिक बुध्दांक यांचा उत्तम समन्वय हा प्रगल्भ व्यक्तिमत्वाचा निदर्शक असतो. वैश्विक स्तरावर अशा समतोल विचारांना प्राधान्य मिळत असते. मित्रांनो, संकटे तर येणारच. त्यांना धाडसाने सामोरे जावून स्वतःला सावरणे महत्वाचे असते. त्यासाठी 'गरज ही शोधाची जननी असते' या वृत्तीने 'शोधाल तर संधी मिळते' असा विधायक विचार आणि संयमाने एक प्रगल्भ व्यक्ती म्हणून स्वतःला घडवावे, असा मार्गदर्शक संदेश देणारा 'ज्ञानयज्ञ' चा प्रस्तुत अंक ठरावा.

प्राचार्य डॉ. किसन पाटील
सल्लागार समिती सदस्य एसडी-सीड

या अंकात...

पृष्ठ क्र.

१. संपादकीय	२
२. एसडी-सीड शिष्यवृत्ती सोहळा २०२० क्षणचित्रे	३
३. विद्यार्थ्यांसाठी प्रशिक्षण कार्यक्रम	४
४. वाचन कौशल्य विकसित करू या!	५
५. अपयशाचा सामना कसा करावा?	६
६. कोरोना नंतरच्या व्यवसाय क्षेत्रातील उत्तम संधी	७
७. लाभार्थ्यांचे मनोगत	८

ज्ञानयज्ञ संपादक मंडळ

श्री. राजेश यावलकर - ज्ञानयज्ञ प्रमुख संपादक, श्री. एन.जे. गादिया, श्री. महेश गोरडे, श्री. नीळकंठराव गायकवाड, श्री. मिलिंद कुलकर्णी, प्रा. एस.व्ही. सोमवंशी

संधी शिवाय कार्यक्षमतेला किंमत नाही.

दरवर्षी प्रमाणे यावर्षीदेखील एसडी-सीडतर्फे जिल्ह्यातील गरिब व गुणवंत विद्यार्थ्यांना प्राप्त होणा-या शिष्यवृत्तीचा वितरण सोहळा कोरोनामुळे निर्माण झालेली संसर्गजन्य परिस्थिती लक्षात घेता अतिशय साध्या पध्दतीने सामाजिक अंतर ठेवून एसडी-सीड संचालक मंडळ आणि निवडक दहा विद्यार्थी यांच्या उपस्थितीत अतिशय साध्या पध्दतीने संपन्न झाला. मागील १३ वर्षांपासून यशस्वीरित्या सुरू असलेल्या या उपक्रमांतर्गत १४००० पर्यंत विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती प्रदान करण्यात आली असून त्यातील ३३५० विद्यार्थ्यांनी त्यांचे उच्चशिक्षण गुणवत्तेसह पूर्ण करून ते व्यावसायिक करिअरमध्ये यशस्वी झाले आहेत.

एक दृष्टीक्षेप

प्रमुख अतिथींचे मार्गदर्शन व मान्यवर, विद्यार्थी

मान्यवरांच्या हस्ते शिष्यवृत्ती वाटप

एसडी-सीड संचालक मंडळासोबत शिष्यवृत्ती लाभार्थी

आजची प्रतिकुलता हीच तुमची संधी व प्रेरणा आहे.

कोरोनाच्या संसर्गाने संपूर्ण जगाला ग्रासले आहे. त्याचा विपरित परिणाम समाजातील सर्व स्तरावर मुख्यत्वे विद्यार्थ्यांच्या मानसिकतेवर झालेला आपण पाहत आहोत. विद्यार्थ्यांमध्ये नवचैतन्य यावे, सुप्त कौशल्यांचा विकास व्हावा आणि योग्य ते समुपदेशन व्हावे या उद्देशाने कोरोना संकट काळातसुद्धा ऑनलाईन वेबिनारच्या माध्यमातून शिक्षण प्रणालीमधील विद्यार्थी, शिक्षक आणि पालक या घटकांवर लक्ष केंद्रित करून शिक्षणाचा दर्जा कमी होणार नाही यासाठी सर्वोत्तम प्रयत्न केलेत आणि जानेवारी ते डिसेंबर या कालावधीत एकूण ३१ कार्यक्रम राबविले. त्यात ३३५० विद्यार्थ्यांनी प्रशिक्षणाचा लाभ घेतला.

‘स्मार्ट गर्ल’ शिबिर

सॉफ्टस्किल डेवेलपमेंट

वेळेचे नियोजन

मुल्यवर्धन

मुलाखत तंत्र

हॅन्ड्स ऑन सायन्स

उद्योजकता विकास शिबीर

इंग्रजी संभाषण कौशल्य

स्मृती आणि एकाग्रता विकास

कौशल्ये कशी विकसित करावी

परिक्षेला सामोरे जातांना

वैयक्तिक समुपदेशन

जेव्हा मेहनत करून सुद्धा स्वप्न पूर्ण होत नाहीत, तेव्हा रस्ता बदला, 'सिध्दांत' नाही..

वाचन कौशल्य विकसित करू या!

वाचन हा एक उत्तम संस्कार आहे. सा—या जगाचे व जनांचे ज्ञान मिळविण्याचा उत्तम मार्ग म्हणजे पुस्तकांचे वाचन होय. वाचन ही नुसती आवड नसून कामाच्या ठिकाणी अतिशय आवश्यक कौशल्य आहे. कला शाखेमध्ये शिकणारे किंवा स्पर्धा परिक्षांची तयारी करणारे विद्यार्थी वाचनकौशल्य संपादन करून कमी वेळात अधिक प्रभावी रीतीने अभ्यास करू शकतात.

वाचनप्रक्रियेत येणा—या सामान्य अडचणी म्हणजे वाचनाचा कंटाळा येतो, काही पाने वाचली की लक्ष विचलित होते, एकाग्र मनाने वाचता येत नाही, कठीण शब्द सतत अडतात, लांबलचक वाक्ये पटकन समजत नाहीत आणि अपुरी शब्दसंपत्ती इत्यादी होय.

उत्तम वाचनकौशल्ये ही काही ईश्वरी किंवा नैसर्गिक देणगी नव्हे. योग्य मार्गाने सतत सराव करून कोणीही कार्यक्षम वाचक बनू शकतो.

वाचनकौशल्ये आत्मसात केल्यास वरील अडचणींवरही सहज मात करता येईल. वाचनक्षमता वाढवण्यासाठी तसेच कार्यक्षम वाचक बनण्यासाठी 'सक्रिय वाचन' किंवा 'सहभागात्मक वाचना'चे तंत्र वापरले पाहिजे. वाचन क्षमता वाढविण्यासाठी खालील बाबींचा अवलंब करता येईल.

पूर्वावलोकन

आपण वाचणार असलेल्या साहित्याचे पूर्वावलोकन करा अर्थात प्रीव्ह्यू घ्या. आपण काय वाचणार आहोत याची एक साधारण कल्पना अगोदरच मनात ठेवा. त्यात लेखाचे शिर्षक वाचा, पहिल्या व शेवटच्या परिच्छेदावरून नजर फिरवा, लेखासोबत दिलेली छायाचित्रे, नकाशे किंवा तक्ते लक्षपूर्वक पहा यावरून लेखाच्या मुख्य विषयाचा अंदाज करता येईल.

माइंड मॅपिंग

कल्पनाचित्र व मार्गदर्शक शब्दांच्या मदतीने संपूर्ण लेखाचा माइंड मॅप तयार करा. मुख्य विचार व कळीचे शब्द आकृतीच्या स्वरूपात दाखविण्याचा प्रयत्न करा. संपूर्ण वाक्ये किंवा तपशील मात्र 'माइंड मॅप' मध्ये दर्शवू नका. वाचन असलेल्या साहित्याच्या प्रकारानुसार तक्ता, टेबल, फ्लोचार्ट, फॅमिली ट्री, ट्री डायग्राम असे योग्य आकृतिबंध वापरा.

कल्पनाचित्रे बनवा

वाक्ये वाचतांना मनात त्यांचे कल्पनाचित्रे उभे करण्याचा प्रयत्न करा. सर्व तपशील तुम्हाला व्यवस्थित समजले असतील तर हे चित्र पूर्ण व सुस्पष्ट असेल. चित्र धूसर असल्यात ते अधिक सुस्पष्ट करण्याचा प्रयत्न करा. कथा किंवा घटनाक्रम वाचतांना तर चक्क काल्पनिक चित्रपट तयार करा. यामुळे वाचन नीरस किंवा कंटाळवाणे न होता जिवंत व चित्तवेधक होते. वाचतांना अशी दृश्यकल्पना तयार केल्यास वाचलेल्या गोष्टी अधिक काळ लक्षात राहतात.

मार्गदर्शक शब्द

वैचारिक लेख वाचणे अनेकदा कथा वाचण्यापेक्षा अधिक कठीण वाटते. कारण कथेमध्ये स्पष्ट घटनाक्रम असतो आणि पुढे काय घडेल याविषयी वाचकाला उत्कंठा असते. थोड्या वेळाने दृष्टीने वाचल्यास लक्षात येईल की, वैचारिक लेखांमध्ये विचारांची मांडणी विशिष्ट क्रमाने केलेली असते. हा क्रम समजून घेतला तर लेखातील विचार समजून घेणे सोपे होवून जाते. यासाठी मार्गदर्शक शब्दांकडे बारीक लक्ष द्या.

पूर्वज्ञान

प्रीव्ह्यू केल्यानंतर त्या विषयासंबंधी आवश्यकता असल्यास थोडी प्राथमिक माहिती शोधा. कथा किंवा कादंबरी वाचण्यापूर्वी तिच्या पार्श्वभूमीची ओळख करून घ्या.

प्रश्न विचारा

या लेखातून आपल्याला काय अपेक्षित आहे, त्यानुसार प्रश्नांची यादी तयार करा. उदा. एखाद्या घटनेचे वृत्त वाचतांना Wh- Questions (Who, What, When, Where, Why, How) लक्षात घ्या. प्रत्यक्ष लेख वाचतांना नुसतेच शब्द किंवा वाक्ये न वाचता या प्रश्नांची उत्तरे शोधण्यासाठी वाचा.

सारांश लिहा

वाचलेल्या लेखाचा एका परिच्छेदात सारांश लिहा. लेखातील मूळ मुद्दे थोडक्यात लिहिता आले तर वाचन यशस्वी झाले असे समजता येईल. शक्य असल्यास आपल्याला हा लेख आवडला का? त्यातील विचार, मते पटली का हेसुद्धा दोन—तीन वाक्यांत लिहून काढा म्हणजे लेखाचे एक प्रकारे छोटेखानी परीक्षणच तयार होईल.

सहभागात्मक दृष्टीकोन

वाचन कंटाळवाणे होण्याचे पहिले मुख्य कारण म्हणजे वाचकाचे औदासिन्य असलेला दृष्टीकोन. वाचतांना आपण नुसतेच लेखकाचे विचार ऐकत आहोत असे समजू नका तर आपण लेखकाशी प्रत्यक्ष संवाद साधत आहोत, प्रश्न विचारत आहोत व चर्चा करत आहोत अशी कल्पना करा. वाचन प्रक्रियेत सक्रिय सहभागी झालो किंवा सहभागात्मक दृष्टीकोन ठेवला तर वाचन कधीच जड किंवा कंटाळवाणे वाटत नाही.

ग्रुप रीडिंग

समविचारी मित्र—मैत्रिणी किंवा सहकारी असले तर गटाने केलेले वाचन रंजक बनते. प्रत्येकाने आळीपाळीने मोठयाने वाचलेले इतरांनी ऐकायचे असे या 'ग्रुप रीडिंग'चे स्वरूप असते. विविध मते ऐकून, चर्चा करून साहित्य अधिक चांगले समजून घेता येते व मोठयाने वाचन केल्यास इतर फायदेही मिळतात जसे उच्चार सुधारतात व आत्मविश्वासही वाढतो.

अपयशाचा सामना कसा करावा?

प्रत्येक जण आपापल्या क्षेत्रात यशस्वी होण्यासाठी प्रयत्न करत आहे. कोणाला यश येते तर कोणाला अपयश. अपयश हे काही कायम नसतं, ते एका ठराविक काळापुरते मर्यादित असून एकदा आपल्याला यश मिळाले की आपण आलेल्या असंख्य अपयशांना विसरून जातो. आजपर्यंत आपण अनेकदा वाचले असेल की यशस्वी कसे व्हायचे, परंतु अपयश आल्यानंतर त्याला सामोरे कसे जायचे हे आजच्या लेखामध्ये आपण पाहणार आहोत.

अपयशाचा स्विकार

निराशेचा पहिला धक्का बसल्यानंतर जे झालं ते स्वीकारण्यासाठी प्रयत्न करा. दोष न देता, न्यायनिवाडा न करता किंवा स्पष्टीकरण देण्याच्या भानगडीत न पडता केवळ ख—या गोष्टींना सामोरे जा.

कारणे शोधा व कृती करा.

कृती केल्याने अथवा न केल्याने काय घडेल याचा अंदाज बाळगा. सकारात्मक विचार करण्याचा प्रयत्न करा. स्वतःच्या चुकांवर पांघरूण घालू नका. त्याचा निवाडा करून नका फक्त त्यातून काय शिकता येईल ते पाहा. यशस्वी होण्यासाठी नवा दृष्टीकोन जोपासा. जो पर्यंत तुमची कृती अचूक होत नाही तोवर तुम्हाला अपयशातून शिकण्याची संधी मिळते. दैदिप्यमान यश मिळविण्यासाठी यशस्वी व्यक्तित्वाच्या अपयशाच्या उदाहरणांबद्दल जाणून घ्या.

दृष्टीकोन बदला

वेगवेगळ्या कल्पना करा. परस्परविरोधी विचार करून वेगवेगळे पर्याय आणि उपाय यांची शक्यता अजमावा. त्यातील साध्य होवू शकतील अशा कल्पनांचा विकास करा. चुका वारंवार होणार नाहीत याची काळजी घ्या. गतवेळच्या अपयशास कारणीभूत गोष्टींचा समावेश ठरविलेल्या आराखड्यात करू नका. पर्यायी योजना आखा. उत्तमरित्या आखलेल्या योजनाही अनाकलनीय गुंतागुंतीमुळे बासनात बांधाव्या लागतात अशा वेळी तुमचा बॅक—अप प्लॅन तयार असलेला केव्हाही चांगला असतो. पुन्हा पुन्हा प्रयत्न करा. वेगवेगळ्या टप्प्यांवर तुम्ही उचललेली पावले योग्य आहेत ना, हे तपासून बघा. दृष्टीकोनाबाबत लवचिक रहा.

अपयशातून बाहेर कसं पडाल?

अपयशातून बाहेर पडणं म्हणजे नव्याने प्रयत्नांना सुरुवात करणे. सगळ्यात आधी अपयश मिळाल्याच्या भावनेतून तुम्ही बाहेर येणं महत्वाच ठरते. तो एखादा प्रकल्प, नातं, ध्येय असू शकतं ज्यामुळे तुम्ही प्रेरित झाला होतात, पण नंतर पदरी निराशा पडली. अशा वेळेस आपल्या चुका स्विकारून पुन्हा वाटचाल करण महत्वाचं ठरते. सकारात्मकता बाळगल्यास तुम्हाला नवी योजना आखण सोप जात. दिर्घकालीन ध्येय पूर्ण करण्यासाठी लवचीकपणा आणि परिस्थितीशी जुळवून घेण्याची क्षमता बाळगण महत्वाचे आहे हे लक्षात ठेवा. खर पाहता प्रत्येक अपयश ही ताकद कमावण्याची आणि क्षमता वाढविण्याची

मिळालेली संधी असते. तुमच्या भावना समजून घ्या. तुम्हाला निराश झाल्यासारखं वाटल तर आत्मक्लेश होतात, हतबल झाल्यासारखं वाटत. तुमच्या भावनांचे निरीक्षण करा. ती भावना मग तो राग, दुःख, भीती अथवा लाज असेल त्या भावनेला नाव द्या. हे केल्याने तुम्हाला त्या भावनेवर काम करणे शक्य होईल.

नवे ध्येय ठरवा

अपयशामुळे पदरी पडलेली निराशा पुन्हा वाटयाला येवू नये म्हणून निश्चित केलेले नवे ध्येय वास्तववादी असायला हवे. तुम्हाला भविष्यात काय घडावे असे वाटते, कुठल्या कृतीमुळे यश दृष्टीपथात येईल या सा—या बाबींविषयी विश्वासू व्यक्तित्वाची चर्चा करा. तुमची नवी उदिद्ष्टये कितपत वास्तववादी वाटतात हे त्यांच्या कडून तपासा.

आधीच्या उदिद्ष्ट्यांच्या तुलनेत ठरवलेले नवे उदिद्ष्ट काहीसे सौम्य असू द्या व ते निश्चित केल्यानंतरच त्याचा मसुदा बनवा. सकारात्मक विचार आणि वास्तवदर्शी योजना यांचा सातत्याने तौलनिक विचार करा. हे विचार परस्परविरोधी असू द्यावे. त्यामुळे निर्माण होवू शकणा—या समस्यांना सोमोरे जाण्यासाठी तुमच्या क्षमता वाढतील आणि नव्या गोष्टींवर लक्ष केंद्रित कराता येईल.

नकारात्मक विचारांचे पॅटर्न जाणून घ्या

अपयश आल्यानंतर आपली मानसिकता काहीशी नकारात्मक बनते. आपण जर नकारात्मक विचारांचे पॅटर्न जाणून घेतले तर त्यांना निकामी करण सोप जात. नकारात्मक विचारांचे पॅटर्न जेव्हा फेर धरू लागतील तर त्यांना हे खरे आहे का हा प्रश्न विचारा. त्यानुरूप पुरावे शोधा. मग तुमच्या लक्षात येईल या नकारात्मक विचारात काहीच तथ्य नाही. त्याउलट सकारात्मक विचार लिहून काढा. माझ्यात अमुक क्षमता आहेत हे लिहून काढा. आपल्यातील क्षमतांचा स्वतःशीच उच्चार केल्याने तुमचे नकारात्मक विचार पळून जातात आणि आत्मविश्वास वाढतो. अपयशाकडे घोटाळण थांबवा. अपयशाचीच चर्चा करयापेक्षा नवा दृष्टीकोन विकसित करा.

शेवटी एवढेच सांगायचे आहे की अपयश आपणास आपले उदिद्ष्ट साध्य करण्यापासून रोखू शकत नाहीत. सर्व अपयश आपल्यासाठी धडे आहेत. जर आपण आपल्या अपयशांपासून शिकत नसाल तर ती आपली चूक आहे. अपयश फक्त प्रेरणा असतात. इतर लोक काय म्हणतात याकडे लक्ष देवू नका. फक्त आपले जीवन आणि आखलेले ध्येय यावर लक्ष केंद्रित करा.

कोरोना नंतरच्या व्यवसाय क्षेत्रातील उत्तम संधी

कोविड-१९ चा केवळ आरोग्य आणि मानवतेवरच नव्हे तर जागतिक अर्थव्यवस्थेवरही अभूतपूर्व परिणाम झाला आहे. ग्राहकांच्या वागणुकीत तीव्र बदल झाल्याने सर्व उद्योगांमधील व्यवसायांवर कायमस्वरूपी लहरी प्रभाव निर्माण झाला आहे. या संकटाचा सामना करण्या—या ग्राहकांच्या वागणुकीमुळे व्यवसाय मॉडेल, भागिदारी आणि स्पर्धात्मक लँडस्केपवर दीर्घकाळ परिणाम होत आहे.

या सा—यातून म्हणजेच कोरोनाच्या २०२० मधल्या मंथनातून दोन गोष्टी सुस्पष्ट होवून पुन्हा अधोरेखित होत आहेत. पहिली म्हणजे आवडीचा विषय, त्याचेच फक्त शिक्षण, त्यातील पदव्या घेवून बाहेर पडणारे निरूपयोगी ठरणार आहेत. त्याअनुषंगाने उपाययोजना आणि त्यासाठी लागणारी कौशल्ये विकसित होणे गरजेचे राहणार आहे. दुसरी त्याहीपेक्षा महत्वाची आहे ती म्हणजे सजगपणा. सजगपणाचा सोपा अर्थ म्हणजे, 'हे माझे काम नाही' वाक्य विसरून 'जिथे काही कमी तिथे मी' ही वृत्ती बाणवणे होय आणि हीच शिकवण सर्वांना या काळात मिळाली.

थोडक्यात स्पेशालिस्ट, कन्सल्टंट, अॅडव्हायजर अशा बिरूदांऐवजी सर्वसमावेशक जनरॅलिस्टसाठी येता काळ आश्वासक असणार आहे. ज्यांचे शिक्षण संपत आले आहे, यंदा हाती पदवी येणार आहे त्यांना हे जास्त लागू पडते. अधिक काय शिकू योऐवजी प्रथम काम शिक, अनुभव घे व त्यानंतर पुढचा विचार कर हे येत्या तीनचार वर्षात गरजेचे राहिल.

येत्या काळात सामान्यज्ञानाऐवजी व्यवहारज्ञानावर भर देणार प्रगती करत राहणार आहे. इंग्रजी गप्पांऐवजी इंग्रजी संवाद कौशल्यावर प्रभुत्व असलेली अनेक ग्रामिण मुले आज आयटी इंडस्ट्रीत पाय रोवून उभी आहेत. याउलट निव्वळ छान छान कॉलेज व छान मार्ग आणि कॅम्पस यातून निवडले गेलेले अनेकजण नोकरी राहिल का जाईल, या चिंतेत आहेत.

इंटरनेट हे माहिती, ज्ञान मिळवण्याचे आणि सुलभ संवाद साधण्याचे माध्यम आहे, वेळ घालवायचे साधन नाही हे कळणारे चौकस, सजग विद्यार्थी यातून रस्ते शोधत आहेत. पुरेशा कष्टांसह त्यांना ते नक्की सापडतील.

सध्याचे संकट दूर करण्यासाठी वाढणारी ग्राहकांची मागणी पूर्ण करण्यासाठी विकसित झालेल्या आणि नाविन्यपूर्ण खालील व्यवसायांमध्ये संधी उपलब्ध होणार आहेत.

टेलीमेडिसिन आणि औषध उद्योग — काळाची गरज

कोरोनासंदर्भातील संशोधन क्षेत्रात तर अजूनच वेगळे दृष्य पाहायला मिळणार आहे. रसायनशास्त्रातील, औषधनिर्माण शास्त्रातील, बायोटेक किंवा जेनेटिक्समधील भिती पूर्णतः नष्ट झालेली असून उपयोजित संशोधनाची मागणी प्रचंड वाढली आहे. उदा. पीपीई सूट व मास्क निमित्ती व्यवसाय. व्हायरसचा परिपूर्ण प्रतिबंध करण्यासाठी या दोन्ही गोष्टी पुरेशा नाहीत तर त्याच्या परिपूर्ण प्रतिबंधासाठी संशोधनाचे विविध मार्ग खुले असून त्याचे उपायोजन तितकेच महत्वाचे आहे. म्हणून येणा—या पुढील काळात याक्षेत्रात करिअरच्या तसेच उद्योगाच्या अनेक संधी उपलब्ध असणार आहे.

ऑनलाईन शिक्षण उद्योग

शिक्षण, कलाक्षेत्र आणि मनोरंजन या तीन क्षेत्रात तर अमुलाग्र बदल अनुभवायला मिळाला आहे. त्यातून ही तीनही क्षेत्रे अक्षरशः नव्याने कात टाकून उभी राहिली आहेत. शैक्षणिक संस्था या साथीच्या रोगानंतर जगात भरभराट होण्यासाठी अभिनव साधने निर्माण करीत आहेत. डिजिटल विचार करण्याऐवजी प्रत्यक्षात डिजिटल गोष्टीवर भर दिला जात आहे. या तंत्रज्ञानाच्या मागणीमुळे याक्षेत्रात असंख्य संधी निर्माण झालेल्या आहेत.

ईकॉमर्स — ऑनलाईन खरेदी—विक्री

ऑनलाईन शॉपिंगला मोठी मागणी असतांना ई—कॉमर्स स्टोअरला त्यांच्या ग्राहकांच्या गरजा भागविण्याचे मोठे आव्हान आहे. वेळेचे व्यवस्थापन आणि ग्राहकांचे समाधान होणे अत्यंत गरजेचे आहे. त्यामुळे किरकोळ स्टोअर्सला त्यांची उत्पादन व्यवस्थापन प्रणाली स्थिर व्यवस्थापित करणे तसेच ग्राहकांना ऑन—टार्गट कॅम्प्युनिकेशन प्रदान करण्यासाठी आणि अनेक लहान उद्योगांना ईकॉमर्स आउटसोर्सिंग सेवांच्या अनंतहीन संधी निर्माण होत आहे. यात ऑनलाईन सल्ला व्यवसाय, ऑनलाईन होम सर्व्हिस, ऑनलाईन क्लासेस अशा अनेक संधी उपलब्ध होणार आहेत.

- ★ सर्व पात्र विद्यार्थ्यांना २१व्या शतकातील भारताच्या विकासात सहभागी होण्याची संधी प्राप्त करून देणे.
- ★ विद्यार्थी, पालक व शिक्षकांमध्ये शिक्षणाचे महत्व आणि परिणामाबद्दल प्रबोधन करणे.
- ★ सर्व पात्र विद्यार्थ्यांना त्यांचे शैक्षणिक व उद्योजकीय ध्येय गाठण्यासाठी आर्थिक मदत करणे.
- ★ विद्यार्थी, पालक व शिक्षकांना सक्षम बनविण्यासाठी नवनवीन उपक्रम विकसित करून ते अंमलात आणणे.
- ★ सर्व उपक्रमांना स्वयंपूर्ण बनवणे, ज्यायोगे जास्तीत जास्त विद्यार्थ्यांना त्याचा लाभ मिळेल.

लाभार्थ्यांचे एसडी-सीडबद्दलचे मत...

महाजन कांचन जयंत – रावेर B.Sc.(Third Year)

सर्वप्रथम एसडी-सीड मार्फत दिल्या जाणा-या या शिष्यवृत्ती योजनेची मी मनापासून आभार मानते. मी लहान असतांनाच वडीलांचे छत्र हरविले. आई हातमजुरी करून उदरनिर्वाह करीत आहे. शिक्षणाची आवड असूनही पैसा कसा येईल हाच विचार मनात थैमान घालत होता. या शिष्यवृत्तीमुळे माझ्या उच्चशिक्षणाच्या स्वप्नांना एक आधार व बळ मिळाले आहे. आता कसलीही आर्थिक भिती वाटत नाही. चांगला अभ्यास करण्यासाठी प्रेरणा, नवी दिशा मिळत आहे. वडिलांचे निधन झाले असले तरी पण एसडी-सीडच्या माध्यमातून मा. दादांचा आजही वडिलरूपी हात आमच्या डोक्यावर असून मला धीर देत आहे. माझा स्पर्धापरिक्षा देवून अधिकारी होण्याचा मानस आहे. मी पाहिलेले अधिकारी होण्याचे स्वप्न नक्कीच पूर्ण होईल असा आत्मविश्वास निर्माण झाला आहे. तो पूर्ण झाल्यावर मी सुध्दा माझ्या सारख्या असंख्य विद्यार्थ्यांना मदत करण्याचा निश्चितच प्रयत्न करेल.

राणे रितेश देवीदास – जळगाव B.E. Civil (Third Year)

‘पायाने चालणारी माणसं अंतर कापतात, डोक्याने चालणारी माणसं ध्येय गाठतात’. शिक्षण घेत असतांना अनेक आर्थिक अडचणींचा सामना करावा लागतो. अनेक विद्यार्थ्यांना आर्थिक परिस्थितीपुढे हतबल व्हावे लागते तर कित्येक मुलांना शिक्षण अर्धवट सोडावे लागते. अशीच काहीशी परिस्थिती माझी होती. वडील हातमजुरी करतात आणि तशातच आईला दुर्धर आजाराने ग्रासले आहे. डोक्यासमोर सर्वत्र अंधार दिसत असतांना एक दीप प्रज्वलित झाला आदरणीय सुरेशदादा जैन यांनी सुरू केलेल्या एसडी-सीडमुळे. एसडी-सीडच्या शिष्यवृत्तीने मला शिक्षणाला प्रोत्साहन, पाठबळ आणि एक नवीन दिशा मिळत आहे. मा. दादांच्या रूपाने एक स्वावलंबी आणि प्रेरणादायी आणि देण्याची वृत्ती असलेल्या व्यक्तीमत्त्वाचा सहावास लाभत आहे यामुळे मन आनंदीत होते. दादा, जेव्हा मी तुमच्या आशिर्वादाने, प्रेरणेने स्वावलंबी होईन, तेव्हा मी पण तुमची देण्याची वृत्ती अंगिकारून माझ्या सारख्या अनेक विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक वाटचालीसाठी एसडी-सीडला यथार्थ मदतीचा हात देईल

देसले जयश्री किशोर – धरणगाव B.Sc.(Third Year)

मी बीएस्सी तृतीय वर्षात शिकत असून मी लहान असतांनाच वडिलांचे छत्र हरविले. दहावी पास झाल्यानंतर आईला एकटीला पारिवाराचा खर्च झोपावणार नव्हता. तसेच एका खेडेगावातील असल्यामुळे मुलींनी जास्त शिकू नये असा गैरसमज आणि आर्थिक अडचण यामुळे मी फक्त बारावी पर्यंतच शिकावे असा सूर कुटुंबातून निघत होता. तेव्हा मला एसडी-सीड कडून शिष्यवृत्ती मिळाली. त्यातूनच मी बारावी नंतर बीएस्सी प्रथम वर्षाला प्रवेश घेतला. माझा खर्च एसडी-सीडच्या शिष्यवृत्तीने पूर्ण झाल्यामुळे घर्च्यांनी सुध्दा मला पुढील प्रवेश घेवू दिला. आर्थिक अडचण आणि पारिवारातील मुलींनी जास्त शिकू नये हा गैरसमज एसडी-सीडने मोडून काढला याचे कौतुक करावे तेवढे कमीच आहे. जिथे माझे शिक्षण थांबणार होते ते आज निर्विघ्नपणे आदरणीय सुरेशदादांच्या आशिर्वादाने सुरू आहे. एसडी-सीडच्या या मातृत्वरूपी मदतीला माझा सलाम आणि मी सदैव एसडी-सीडच्या ऋणात राहू इच्छिते.

खेंटे शुभम सुनिल – जळगाव Bachelor in Hotel Management (First Year)

माझे नाव शुभम खेंटे. मी एका मध्यमवर्गीय पारिवारातील आहे. मी पाचवीत असतांनाच वडीलांचे निधन झाले. आई एका खाजगी दवाखान्यात काम करते. आम्हा दोघे भाऊ-बहिणीचा शिक्षणाचा आर्थिक भार माझ्या आईवर आला. त्यामुळे खर्च करणे फारच कठिण जात होते. अशा परिस्थितीत आम्हा दोघांना मदत मिळाली ती एसडी-सीड शिष्यवृत्तीची. यामुळे मला कॉलेजची फी आणि वह्या-पुस्तके घेण्यास मदत होत आहे. आज मी एक चांगले करिअर निवडून ते पूर्णत्वाच्या दिशेने गुणवत्तेसह जात आहे. आज मनात कोणतीही आर्थिक भितीचे वातावरण नाही हे शक्य झाले ते केवळ एसडी-सीड मुळेच. मी आदरणीय दादांचा आणि संस्थेचा सदैव ऋणी राहिल आणि केलेल्या मदतीसाठी मनःपूर्वक धन्यवाद.

